

УДК 323.21:352

DOI: 10.35432/tisb352026355030

Андрій Крупник

*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та регіоналістики
Навчально-наукового інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка»,
член Координаційної ради з питань утвердження національної та громадянської
ідентичності при Одеській районній державній (військовій) адміністрації
<https://orcid.org/0000-0002-8739-8204>
e-mail: andrew.kroupnik@gmail.com*

Алла Орлова

*доктор філософії з публічного управління та адміністрування,
заступник директора ГО «Одеський інститут соціальних технологій»
<https://orcid.org/0009-0006-1776-3655>
e-mail: stavkivchanka2016@ukr.net*

УТВЕРЖДЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ МЕХАНІЗМИ НАРОДОВЛАДДЯ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У статті здійснено теоретико-прикладний аналіз державної політики утвердження української національної та громадянської ідентичності в умовах війни та європейської інтеграції. Показано, що попри еволюцію від фрагментарних культурно-правових рішень до стратегічно оформленої політики, вона зберігає переважно декларативно-виховний характер і недостатньо впроваджена у практики громадянської участі. На основі аналізу законодавства, стратегічних документів і локальних нормативно-правових актів встановлено, що чинна модель є адміністративно активною, проте демократично недостатньо вкоріненою, оскільки не інтегрує механізми народовладдя як ключові інструменти ідентифікації. Обґрунтовано потенціал механізмів народовладдя як середовища формування солідарної громадянської ідентичності. Запропоновано авторську модель національної та громадянської ідентифікації територіальної громади через механізми народовладдя, яка може бути використана для вдосконалення публічної політики ідентичності на державному та місцевому рівнях.

Окрему увагу приділено трансформації ціннісних орієнтирів суспільства під впливом воєнних викликів, що вимагає переходу від пасивного сприйняття ідентичності до її активного конструювання через реальні соціальні практики. Доведено, що ефективність державної політики безпосередньо залежатиме від залученості громадян до процесів прийняття рішень на місцях, що перетворює формальну належність до держави на усвідомлену громадянську позицію. Визначено, що інтеграція інструментів прямої демократії у систему національно-патріотичного виховання дозволяє подолати рудименти адміністративного тиску, замінюючи їх культурою відповідального партнерства. Розроблена модель ідентифікації громади враховує специфіку децентралізації, де локальна ідентичність стає фундаментом для загальнонаціональної консолідації та зміцнення європейської суб'єктності України. У висновках наголошується на необхідності нормативного закріплення обов'язкових консультацій з громадськістю як запобіжника від відчуження громадян від державних інституцій у повоєнний період.

Ключові слова: національна ідентичність, громадянська ідентичність, народовладдя, територіальна громада, місцева демократія, публічне управління.

Andrii Krupnyk

*PhD in Political Science, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Public Administration and Regional Studies at
the Institute of Public Service and Management of Odesa Polytechnic National University,
Member of the Coordinating Council for the Promotion of National and Civic Identity
under the Odesa District State (Military) Administration
<https://orcid.org/0000-0002-8739-8204>
e-mail: andrew.kroupnyk@gmail.com*

Alla Orlova

*PhD in Public Administration, Deputy Director of
the NGO "Odesa Institute of Social Technologies"
<https://orcid.org/0009-0006-1776-3655>
e-mail: stavkivchanka2016@ukr.net*

STRENGTHENING NATIONAL AND CIVIC IDENTITY IN UKRAINE THROUGH MECHANISMS OF DIRECT DEMOCRACY UNDER CONDITIONS OF WAR AND EUROPEAN INTEGRATION

The article provides a theoretical and applied analysis of the state policy for strengthening Ukrainian national and civic identity in the context of war and European integration. It is shown that, despite the evolution from fragmentary cultural and legal decisions to a strategically formulated policy, it remains largely declarative and educational in nature and is insufficiently integrated into the practices of civic participation. Based on the analysis of legislation, strategic documents, and local regulatory acts, it is established that the current model is administratively active but democratically underdeveloped, as it fails to integrate mechanisms of direct democracy as key identification tools. The potential of these mechanisms as an environment for forming a solidary civic identity is substantiated. The author proposes a model for national and civic identification of the territorial community through mechanisms of direct democracy, which can be used to improve public identity policy at the state and local levels.

Special attention is paid to the transformation of societal value orientations under the influence of war challenges, which necessitates a transition from a passive perception of identity to its active construction through real social practices. It is proven that the effectiveness of state policy will directly depend on the involvement of citizens in decision-making processes at the local level, which transforms formal state affiliation into a conscious civic position. It is determined that the integration of direct democracy tools into the system of national-patriotic education allows for overcoming the remnants of administrative pressure, replacing them with a culture of responsible partnership. The developed model of community identification considers the specifics of decentralization, where local identity becomes the foundation for national consolidation and the strengthening of Ukraine's European subjectivity. The conclusions emphasize the need for the normative consolidation of mandatory public consultations as a safeguard against the alienation of citizens from state institutions in the post-war period.

Keywords: national identity, civic identity, people's power, territorial community, local democracy, public administration.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України радикально актуалізувала проблему національної та громадянської ідентичності як одну з ключових для забезпечення державної стійкості, національної безпеки та суспільної згуртованості. У сучасному українському контексті ідентичність перестає бути виключно соціокультурною категорією та набуває ознак системного чинника державотворення,

безпосередньо пов'язаного з легітимністю публічної влади, рівнем довіри громадян до інституцій, здатністю суспільства до колективної дії та демократичної самоорганізації [4].

В умовах воєнного стану національна та громадянська ідентичність виступають важливою передумовою мобілізаційної готовності суспільства, стійкості територіальних громад, підтримки демократичного ладу та здатності держави ефективно протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам. Водночас Україна продовжує реалізацію стратегічного курсу на європейську інтеграцію, що зумовлює необхідність поєднання політики ідентичності з принципами демократичного врядування, участі громадян, субсидіарності та поваги до культурного і соціального різноманіття.

Це формує запит на нову модель державної політики ідентичності, у межах якої утвердження української національної та громадянської самосвідомості здійснюється не примусово-адміністративними методами, а через залучення громадян до процесів ухвалення та реалізації публічних рішень.

Проблема полягає в тому, що чинна система публічного управління в Україні досі не сформувала цілісного підходу до утвердження ідентичності як процесу ідентифікації, що відбувається на рівні повсякденних практик громадянської участі, взаємодії у територіальних громадах та спільного ухвалення публічних рішень. Наявні механізми народовладдя – місцеві ініціативи, громадські слухання, публічні консультації, органи самоорганізації населення – у практиці управління розглядаються переважно як процедурні інструменти місцевої демократії, а чинна нормативно-правова та управлінська практика в Україні досі не розглядає ці механізми як складову цілісної політики ідентичності. Це зумовлює потребу наукового осмислення потенціалу народовладдя як інструменту солідарної українізації та демократичного державотворення [10].

Революція Гідності та зумовлена нею російська агресія, а також тимчасові територіальні втрати України, спонукали значні зміни у мовно-культурній свідомості громадян, сприяли посиленню проукраїнської та проєвропейської орієнтації жителів України. Водночас й надалі залишаються значними ціннісно-культурні відмінності між регіонами країни, що проявляється у політичних процесах, деконсолідує українське суспільство. Тому зберігає свою актуальність завдання сформувати образ національної ідентичності, здатної інтегрувати у себе, навколо українського ядра, здобутки та інтереси різних етнічних, мовно-культурних спільнот, політично об'єднаних кордонами Української держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Проблематика національної та громадянської ідентичності посідає одне з центральних місць у сучасному українському науковому дискурсі, охоплюючи дослідження з політичної науки, соціології, філософії, психології, культурології та публічного управління. У наукових працях ідентичність розглядається як багатовимірний соціокультурний і політико-психологічний феномен, тісно пов'язаний із процесами державотворення, демократичної легітимності, суспільної згуртованості та національної безпеки.

Ми згодні з думкою вчених, які розуміють *національну ідентичність* як когнітивне й емоційне усвідомлення особистістю власної належності до певної нації, що має свої ознаки – назву, спільну мову, територію, історичну пам'ять, культуру тощо [29].

Значна частина досліджень в Україні зосереджується на *ціннісних, культурних та символічних вимірах* формування української національної ідентичності. У працях Бевз Т., Зорич О., Кармазіної М., Ротар Н., Яремчука В. аналізуються політичні та ідеологічні чинники становлення громадянської ідентичності, її зв'язок із процесами формування політичної нації та демократичної легітимності влади. Ціннісні основи національної самосвідомості та роль культурно-історичних чинників ґрунтовно розглянуті у публікаціях Гай-Нижника П., Вільцанюка І., Петрович Ж., Чупрія Л.

Разом із тим у науковій літературі простежується тенденція до *домінування культуроцентричного підходу*, в межах якого ключовими інструментами консолідації суспільства вважаються мовна політика, історична пам'ять, символи та національні наративи. Іноді ідентифікацію намагаються зводити до патріотичного виховання. Натомість політико-інституційні чинники, зокрема роль демократичних процедур, представницьких інститутів і механізмів участі громадян у формуванні ідентичності, залишаються менш дослідженими.

Цю прогалину частково окреслюють Мороз О. та Коткевич В., які наголошують на взаємозв'язку національної ідеї та демократичних засад політичного співжиття. На їхню думку, саме *формування спільної ідентичності через діалог, інтеграцію прав людини, громадянських свобод і демократичних цінностей* може виступати чинником суспільної консолідації [9, с. 119]. Водночас автори справедливо зауважують, що роль інститутів представницької демократії та демократичної політичної культури у процесі зміцнення української національної ідентичності досі залишається на маргінесі наукового аналізу [9, с. 112].

Грунтовний внесок у дослідження національної ідентичності зроблено у монографічних працях Степика М. [26], Розумного М. [22], статтях Підбережник Н. [21], Кравченка Д. [5], Шапаренка О. [28] та інших. У цих роботах аналізуються цивілізаційні, геополітичні та історичні виміри формування української ідентичності, а також ризики її фрагментації в умовах пострадянської трансформації. Вагомим є й підхід Колодій А., яка розглядає національну ідентичність крізь призму політичної нації, підкреслюючи значення громадянських цінностей та інклюзивності [3].

У колективній монографії науковців Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України досліджено регіональні особливості ідентичності населення України та запропоновано механізми інтеграції різних регіональних ідентичностей у загальнонаціональну [11]. Питання множинних ідентичностей та конфліктів наративів ґрунтовно аналізує Коростеліна К. [32], тоді як Кузьо Т. зосереджується на взаємовпливі демократизації та ідентифікаційних процесів у пострадянській Україні [33].

Важливим є також доробок Рубана Ю., який наголошує на *тісному зв'язку між демократичними інститутами та національною ідентичністю*, вказуючи, що дефіцит демократичної участі унеможливорює формування стійкої громадянської лояльності [23; 24].

Окремий пласт досліджень присвячено проблемі *«зіткнення ідентичностей»* та ризикам суспільної дезінтеграції. У працях Кривицької О. ідентифікаційні розколи розглядаються як наслідок ціннісної фрагментації, регіональних, мовних і світоглядних відмінностей, а також дефіциту спільних проектів розвитку [6]. Авторка переконливо демонструє, що відсутність інтегральної громадянської ідентичності підриває легітимність влади та ускладнює суспільну консолідацію, водночас участь громадян у цих дослідженнях здебільшого трактується як реакція на кризу, а не як система сталих демократичних практик.

Філософсько-психологічний вимір ідентичності ґрунтовно представлений у працях Солонька Л., який аналізує ідентичність як екзистенційний процес самоактуалізації та інтеріоризації цінностей, застерігаючи від маніпулятивних моделей «нав'язаної» ідентичності [25]. У цьому контексті важливими є також концепції Еріксона Е. та Ватермана А., що дозволяють розглядати ідентичність як динамічний процес, пов'язаний із діяльністю, вибором і прийняттям соціальних ролей [30; 31].

Дослідження *регіональної ідентичності*, представлені у працях Нагорної Л., Рябчука М., Грицака Я., Кузьо Т., Ляшенка О. та інших, показують, що регіональні та локальні ідентичності можуть виступати як ресурсом, так і викликом для національної консолідації [8]. Водночас більшість цих робіт акцентує на описі ідентифікаційних відмінностей, залишаючи поза увагою *інституційні механізми їх демократичної інтеграції*.

Значну аналітичну цінність має розгляд Балабановим К. та Лисаком В.

інструментарію державної політики ідентичності, який еволюціонує від загальних гуманітарних підходів до більш чітко структурованих механізмів: мовної, культурної та історичної політики, декомунізації, політики пам'яті, національно-патріотичного та громадянського виховання. Автори наголошують, що ці інструменти дедалі більше поєднуються з євроінтеграційним вектором розвитку України та мають сприяти формуванню нової цивілізаційної норми, заснованої на демократичних цінностях, гідності та відмові від авторитарних практик [2].

У статті Телешецького О. національна ідентичність розглядається як *багатовимірний і динамічний феномен*, що безпосередньо пов'язаний із категорією *національної стійкості*. Автор переконливо показує, що повномасштабна війна стала каталізатором інтеграції різних типів ідентичності в українському суспільстві, перетворивши розрізнені соціокультурні «інгредієнти» на цілісну спільноту. Ключовою ознакою сучасної української ідентичності визначається не походження, а *спільність намірів, дій і відповідальності за майбутнє* [27].

Таким чином, аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про наявність ґрунтовного теоретичного доробку щодо ціннісних, культурних, регіональних і психологічних аспектів національної та громадянської ідентичності. Водночас залишається *недостатньо розробленою проблема інтеграції політики ідентичності з механізмами народовладдя*, особливо на рівні територіальних громад, у контексті війни та європейської інтеграції. Саме ця прогалина зумовлює необхідність подальшого теоретико-прикладного осмислення потенціалу місцевої демократії як середовища формування солідарної української національної та громадянської ідентичності.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є теоретико-прикладне обґрунтування ролі механізмів народовладдя у процесі утвердження національної та громадянської ідентичності в Україні в умовах воєнного стану та європейської інтеграції.

Для досягнення поставленої мети у статті вирішуються такі *завдання*:

- виявити основні етапи і проблеми реалізації в Україні державної політики утвердження національної та громадянської ідентичності;
- визначити потенціал механізмів народовладдя як середовища формування солідарної національної та громадянської ідентичності;
- проаналізувати чинну нормативно-правову та стратегічну базу з погляду наявності механізмів національної та громадянської ідентифікації;
- розглянути позитивний приклад діяльності координаційних рад на регіональному та місцевому рівнях;
- запропонувати модель національної та громадянської ідентифікації територіальної громади через механізми народовладдя.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У системі публічного управління національна та громадянська ідентичність виступають не лише як сукупність символічних уявлень, а як практичний управлінський ресурс. У воєнний час саме вони забезпечують готовність громадян до взаємної підтримки, довіри до інституцій влади та участі у спільних діях.

Державна політика утвердження національної та громадянської ідентичності в Україні базується на низці *нормативно-правових актів* (НПА) та реалізується певними *інституціями*. Нижче наведено аналіз цих складових реалізації державної політики.

Так, Конституція України закріплює народ як носія суверенітету і єдине джерело влади, що безпосередньо пов'язує ідентичність із принципами народовладдя та демократичної легітимності [4, ст. 5]. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначає територіальну громаду як первинного суб'єкта місцевого самоврядування, а отже – як простір формування громадянської ідентичності через участь у вирішенні питань місцевого значення [18, ст. 2, 5].

У реалізації державної політики утвердження української національної та

громадянської ідентичності важливу роль відіграють галузеві закони, які забезпечують її практичне наповнення. Так, Закон України «Про громадські об'єднання» створює інституційні умови для самоорганізації громадян, розвитку громадянського суспільства та залучення громадських ініціатив до формування і трансляції національних і громадянських цінностей, тим самим виступаючи нормативною основою участі громадян у процесах ідентифікації [12].

Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної» закріплює мовний чинник як ключовий елемент національної ідентичності, забезпечуючи його присутність у публічному управлінні, освіті, культурі та інформаційному просторі, що сприяє формуванню спільного комунікативного середовища громадян [14]. Водночас Закон «Про засади державної мовної політики» (який діяв у попередній період) відображав суперечливі підходи до мовної сфери та продемонстрував обмеженість фрагментарних мовних рішень без чіткої інтеграції в цілісну політику національної та громадянської ідентичності, що стало одним із чинників подальшого переосмислення державної мовної політики [15].

Підзаконні акти, зокрема постанови Кабінету Міністрів України (КМУ) щодо публічних консультацій, координаційних рад та дорадчих органів [13], створюють інституційні умови для діалогу влади й суспільства.

Важливу роль відіграють *локальні НПА* – статuti територіальних громад, положення про органи самоорганізації населення, місцеві програми розвитку громадської участі. Саме на цьому рівні можлива інтеграція ідентичності громади з загальнонаціональними цінностями, що відповідає принципу субсидіарності та європейським підходам до місцевого врядування.

Авторами цієї статті проведено експертний аналіз основних НПА, які формують багаторівневу «рамку» нормативно-правового забезпечення національної та громадянської ідентичності. Це, зокрема, Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [19], Типове положення про координаційні ради [17], Стратегія утвердження української національної та громадянської ідентичності до 2030 року [20] і Статут територіальної громади м. Одеси (в редакції від 19.11.2025) [16] як ключовий локальний нормативний акт реалізації державної та муніципальної політики у цій сфері.

Аналіз здійснено з позиції, що розглядає процес утвердження національної та громадянської ідентичності як послідовне поєднання процедур формування цінностей, їх переживання та інтеріоризацію.

Під *інтеріоризацією* тут розуміється процес переходу зовнішніх соціальних норм, цінностей і знань у внутрішній світ людини, перетворюючи їх на особисті переконання та мотиви її діяльності [1]. Інтеріоризація формується через засвоєння досвіду, спілкування та навчання і супроводжується закріпленням у поведінкових практиках громадян, соціальних груп і територіальних громад. Ключовим критерієм оцінки виступає наявність демократично-процесуальних механізмів, зокрема механізмів народовладдя як середовища цього процесу.

Аналіз *Закону* [19] засвідчив, що він формує чітку ціннісно-ідеологічну рамку державної політики ідентичності, визначає поняття, принципи, напрями та інституційні елементи. Він відповідає на питання «що таке ідентичність і навіщо вона державі», пов'язуючи її з національною безпекою та стійкістю.

Закон формує потужну концептуально-ціннісну основу державної політики ідентичності, зокрема: чітко визначає поняття української національної та громадянської ідентичності як стійке усвідомлення належності громадян; закріплює ціннісні орієнтири (соборність, самобутність, воля, гідність) як основу політики; визначає складові політики: національно-патріотичне, військово-патріотичне виховання, громадянську освіту; вводить ключові інституційні елементи: координаційні ради, фахівців, волонтерів, заклади сфери

ідентичності.

Разом із тим Закон *не розкриває* ідентифікацію як управлінський процес, *не фіксує етапи* утвердження ідентичності: формування → переживання → інтеріоризація → поведінкові прояви. В Законі *не визначено основні цільові групи* (мешканців громад, ВПО, молодь, ветеранів, жителів деокупованих територій) як окремих об'єктів політики, не встановлено обов'язковості локального рівня (громада не є суб'єктом політики, а лише майданчиком). При цьому механізми участі громадян зведені до проєктної та виховної логіки, а не до логіки народовладдя. Отже, маємо зазначити, що Закон є рамковим і декларативно-ціннісним, але не процесуально-операційним.

Типове положення про координаційні ради [17] створює постійний міжсекторальний консультативний майданчик, визначає умови залучення ІГС, експертів, ветеранів, молоді та передбачає можливість аналізу стану політики у сфері утвердження національної та громадянської ідентичності й підготовки рекомендацій. Усе це є важливим елементом інституційної інфраструктури.

Але водночас Координаційна рада має виключно дорадчий статус, тобто її рішення не є обов'язковими, не інтегровані у бюджетні чи програмні цикли ОМС і не пов'язані зі стратегіями розвитку громад. Тобто, Коордрада не має прямих інструментів впливу на процес ідентифікації, оскільки не працює з локальною ідентичністю громади, не організовує діалогові чи партисипативні процедури і не формує середовище солідарної участі.

Таким чином, згідно Типовому положенню, координаційні ради виступають як *інструменти супроводу політики*, а не механізми ідентифікації як соціального процесу.

Стратегія до 2030 року [20] вперше вибудовує програмно-цільову модель політики ідентичності, передбачає операційні плани, фінансування, моніторинг і міжрівневу реалізацію, визначає чітку вертикаль управління (визначені центральні органи виконавчої влади, співвиконавці, координаційні механізми).

Стратегія передбачає програмно-цільовий підхід та інтегрована у бюджетно-планувальні процеси (реалізація заходів у межах бюджетних програм, державних і місцевих програм). Вона містить інструменти моніторингу та звітності (операційні плани, періодичні звіти, оцінка виконання) та забезпечує міжвідомчу та міжрівневу реалізацію (державний → регіональний → місцевий рівні як канали імплементації).

Тобто Стратегія ефективно працює як документ публічного адміністрування, здатний запускати й супроводжувати державні управлінські процеси. Разом із тим, розглядаючи територіальну громаду як рівень реалізації заходів, Стратегія *не визнає* її як простір формування ідентичності. Тобто, громада виступає скоріше майданчиком *для впровадження політики*, а не середовищем, де ідентичність проживається, співтворюється і закріплюється через участь.

У Стратегії переважає *логіка популяризації* національних цінностей, інформаційного впливу, культурно-просвітницьких заходів та комунікаційних кампаній. Водночас *ідентифікація* як процес (діалог → участь → спільне рішення → відповідальність → належність) *не описана, не інституціалізована і не має власних інструментів реалізації*.

Стратегія *не інтегрує* публічні консультації, місцеві ініціативи, громадські слухання, органи самоорганізації населення, партисипативні інструменти як базові механізми ідентифікації, хоча саме вони створюють досвід суб'єктності, формують «ми» на локальному рівні та поєднують локальну та національну ідентичність. Ідентичність подається як об'єкт формування, а не як результат демократичної взаємодії. Тож, участь громадян у Стратегії є допоміжною, а не системоутворюючою. Таким чином, Стратегія закладає комплексну адміністративну рамку реалізації політики ідентичності, однак потребує подальшого розвитку демократично-процесуальних механізмів, зокрема на рівні територіальних громад.

Аналіз (для прикладу) *Статуту територіальної громади м. Одеси* [16] показує, що він частково відображає ціннісні та символічні елементи державної політики ідентичності. Зокрема, він закріплює особливий статус меморіальних місць як елементів інфраструктури

ідентичності та проголошує громадський простір як простір реалізації громадянських, культурних та освітніх прав. Ці норми створюють потенціал для локальної ідентифікації.

Водночас Статут не інституціалізує політику ідентичності як окремих напрям місцевої політики, не передбачає локальних координаційних механізмів, співзвучних Типовому положенню, не пов'язує інструменти місцевої демократії з формуванням ідентичності, не містить процедур участі жителів у формуванні смислів публічного простору та не запроваджує системи моніторингу та оцінки ідентифікаційних процесів.

Таким чином, аналіз Статуту м. Одеси підтверджує необхідність переходу від декларативно-виховної до демократично-процесуальної моделі утвердження української національної та громадянської ідентичності, у якій територіальна громада визнається суб'єктом ідентифікації, механізми народовладдя базовим середовищем цього процесу, а статут громади, місцеві програми та публічні простори інтегруються в єдину архітектуру політики ідентичності.

Відповідно до Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [19], реалізація цієї політики покладається на *широке коло суб'єктів*, до яких належать КМУ, центральні органи виконавчої влади (ЦОВВ) різної функціональної спрямованості, органи місцевого самоврядування, інститути громадянського суспільства, а також фізичні особи, зокрема фахівці й волонтери у відповідній сфері.

Закон визначає багаторівневу та міжсекторальну модель управління, у межах якої політика ідентичності реалізується через національно-патріотичне та військово-патріотичне виховання, громадянську освіту, культурну, інформаційну, молодіжну, ветеранську, освітню та безпекову політики. Тобто, інституційна архітектура закладена як *дисперсна*, з розподілом функцій між різними галузевими акторами. Особливістю цієї моделі є те, що хоча Закон формально і передбачає наявність центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, він *не ідентифікує конкретний ЦОВВ* як єдиний профільний та відповідальний за комплексну координацію всієї політики.

Фактично реалізація ключових напрямів розподілена між органами, що відповідають за освіту і науку, молодіжну політику, культуру та мистецтво, інформаційну сферу, соціальний захист ветеранів, фізичну культуру і спорт, а також Міністерством оборони України. Така фрагментація призводить до того, що політика ідентичності функціонує як *сукупність паралельних галузевих заходів*, а не як єдина інтегрована державна політика.

Для подолання цієї розпорошеності Закон передбачає створення *координаційних рад з питань утвердження української національної та громадянської ідентичності* при КМУ та на регіональному і місцевому рівнях, однак їхній статус визначено як консультативно-дорадчий – без права ухвалення обов'язкових управлінських рішень.

В результаті в Україні фактично *відсутній єдиний центр стратегічного управління, відповідальний та підзвітний* за результати реалізації політики ідентичності, що ускладнює її цілісність, послідовність і демократичну вкоріненість на рівні територіальних громад. Саме ця інституційна розпорошеність зумовлює потребу подальшого вдосконалення моделі державного управління у сфері утвердження національної та громадянської ідентичності.

Порівняльний аналіз Закону, Типового положення, Стратегії, Статуту громади дозволяє зробити такий *системний висновок*: державна політика ідентичності ціннісно задекларована, інституційно окреслена, програмно активна, але *процесуально не забезпечена та демократично не вкорінена* на рівні територіальних громад. Усе це вимагає вдосконалення законодавства, підзаконних актів і локальних нормативно-правових документів шляхом закріплення принципів суспільної згуртованості, національної солідарності та відповідальності.

Для оцінки динаміки змін у досліджуваній сфері нами зроблено ретроспективний аналіз формування та реалізації державної політики утвердження національної та

громадянської ідентичності в Україні протягом усього періоду незалежності України (1991-2025). Державна політика впродовж цього періоду формувалася нерівномірно, реагуючи на політичні трансформації, суспільні кризи та безпекові виклики. Водночас тривалий час вона залишалася фрагментарною, з домінуванням нормативно-символічних інструментів над механізмами практичної реалізації ідентичності як процесу громадянської участі та самоідентифікації територіальних громад.

1991-2005 роки: конституційно-культурний етап. Цей етап характеризується закладанням базових правових і культурних засад ідентичності. Конституція України, законодавство про громадянство, мову, національні меншини та освіту визначили правові межі належності до нової держави. Національна ідентичність трактувалася переважно як культурно-історична та мовна приналежність, а громадянська – як формально-правовий статус. Організаційно політика ідентичності була розпорошена між гуманітарними сферами без єдиного координаційного центру. Роль місцевого самоврядування та участі громадян у формуванні ідентичності майже не усвідомлювалася. Інформаційна політика залишалася слабо структурованою, що сприяло збереженню ідентифікаційної амбівалентності.

2005-2014 роки: політика пам'яті та символічна консолідація. Після Помаранчевої революції держава активізує політику історичної пам'яті та символічного означення національної ідентичності. Визнання Голодомору геноцидом, інституціалізація політики пам'яті, створення профільних органів свідчили про перехід до більш активного державного формування національного нарративу. Водночас механізми реалізації ідентичності залишалися переважно вертикальними. Громадяни виступали радше споживачами офіційних нарративів, ніж співтворцями ідентичності. Інформаційний компонент поступово посилювався, але ще не був зорієнтований на системну протидію зовнішнім ідеологічним впливам.

2014-2022 роки: безпеково-консолідаційний етап. Революція Гідності та збройна агресія російської федерації радикально змінили логіку політики ідентичності, яка набула безпекового виміру. Закони про декомунізацію, державну мову, стратегії національно-патріотичного виховання закріпили ідентичність як складову національної стійкості та спротиву гібридним загрозам. Попри це, ідентичність значною мірою формувалася через кризову солідарність, волонтерство та самоорганізацію «знизу», тоді як ці практики не були системно інтегровані в державну політику. Механізми народовладдя залишалися периферійними щодо політики ідентичності, попри їхню реальну роль у консолідації суспільства.

2022-2025 роки: кодифікація та пошук цілісної моделі. Після повномасштабного вторгнення держава здійснила спробу кодифікації політики ідентичності шляхом ухвалення спеціального Закону та Стратегії до 2030 року з операційними планами реалізації. Вперше ідентичність оформлюється як окрема сфера державної політики з визначеними цілями, суб'єктами та інструментами. Разом із тим аналіз стратегічних документів показує, що механізми народовладдя переважно розглядаються як *інструменти впровадження заходів*, а не як *середовище формування ідентичності*. Ключовим викликом цього етапу є перехід від ціннісно-нормативної моделі до процесуально-демократичної, у якій публічні консультації, місцеві ініціативи, органи самоорганізації населення та інші інструменти місцевої демократії виступають безпосередніми механізмами громадянської ідентифікації.

В ході дослідження автори в якості прикладу оцінили результати діяльності Координаційної ради з питань утвердження національної та громадянської ідентичності при Одеській обласній державній (військовій) адміністрації (далі – Коордради).

Аналіз протоколів засідань Коордради за період 2023-2025 років, а також матеріалів щодо проведення виїзних семінарів-практикумів у районах області, свідчить про *інституційне становлення цього консультативно-дорадчого органу та поступове розширення його практичної ролі* у реалізації державної політики ідентичності на регіональному рівні.

Регулярність засідань, систематичний розгляд питань виконання законодавства і стратегічних документів, а також залучення представників органів влади, місцевого самоврядування й громадянського суспільства підтверджують функціонування Коордради як дієвого комунікаційного майданчика між різними суб'єктами політики.

Позитивною рисою діяльності Коордради є *орієнтація на практичну імплементацію політики ідентичності* через виїзну роботу в територіальних громадах. Проведення семінарів-практикумів у різних районах області у 2025 році сприяло поширенню єдиних підходів до утвердження національної та громадянської ідентичності, підвищенню обізнаності представників місцевого самоврядування щодо вимог законодавства та актуалізації теми ідентичності як складової місцевої публічної політики. Особливо цінним є те, що акцент у роботі робився не лише на культурно-просвітницьких заходах, а й на питаннях громадянської освіти, залучення громадськості та міжсекторальної взаємодії.

Водночас аналіз дозволяє виявити *низку системних обмежень*, характерних для діяльності коордрад як інституцій. Насамперед йдеться про переважання інформаційно-аналітичного та рекомендаційного формату роботи над програмно-проектним підходом. Рішення Коордради не завжди враховуються у регіональних або місцевих програмах з чітко визначеними індикаторами результативності. Крім того, механізми народовладдя – публічні консультації, місцеві ініціативи, органи самоорганізації населення – використовуються епізодично й не інтегровані системно в діяльність Коордради як ключові інструменти ідентифікації.

З огляду на це доцільно розглянути можливість посилення ролі координаційних рад шляхом: по-перше, чіткішого зв'язку їх рекомендацій з регіональними та місцевими програмами; по-друге, запровадження регулярного моніторингу впливу заходів коордрад на ідентифікаційні процеси в громадах; по-третє, активнішого залучення органів місцевого самоврядування та громадянського суспільства до спільного проектування і реалізації заходів.

З метою подолання виявлених нормативних та інституційних обмежень нами пропонується *модель національної та громадянської ідентифікації територіальної громади через механізми народовладдя*. Концептуальною основою цієї моделі є визнання того, що ідентичність формується не шляхом адміністративного впливу, а через практики участі, публічний діалог, спільне ухвалення рішень і відповідальність за розвиток громади та держави.

Модель охоплює чотири взаємопов'язані рівні.

Ціннісний рівень передбачає поєднання загальнонаціональних цінностей з локальною ідентичністю громади, її історичною пам'яттю, культурними та соціальними особливостями.

Процесуальний рівень включає практики громадської участі – громадські слухання, публічні консультації, місцеві ініціативи, участь мешканців у стратегічному плануванні розвитку громади і забезпечує формування ідентичності через громадську участь і спільні дії.

Інституційний рівень охоплює статuti територіальних громад, органи самоорганізації населення, всілякі дорадчі органи, зокрема коордради нового типу, інтегровані у систему стратегічного управління, і забезпечує інституційне закріплення громадської участі та діалогу.

Результативний рівень проявляється у зростанні довіри до публічної влади, підвищенні рівня громадянської активності, соціальної згуртованості та відчуття у громадян належності до української політичної нації. На цьому рівні формується соціальна згуртованість і стійкість громади.

У запропонованій моделі громада є *базовим простором* формування громадянської ідентичності, а механізми народовладдя виступають середовищем солідарної українізації [7]. Ідентичність формується через участь, діалог і спільну відповідальність, при цьому локальна та регіональна ідентичність не суперечать національній, а є її основою.

Реалізація на практиці моделі національної та громадянської ідентифікації

територіальної громади через механізми народовладдя потребує належного нормативно-правового, інформаційного та кадрового забезпечення. Але її впровадження сприятиме підвищенню рівня довіри до влади, соціальній згуртованості, громадянській стійкості та готовності громад до повоєнного відновлення.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У ході дослідження встановлено, що впродовж 1991-2025 років державна політика утвердження української національної та громадянської ідентичності еволюціонувала від фрагментарних культурно-правових рішень до спроб формування системної політики в умовах війни та європейської інтеграції. Водночас на всіх етапах зберігався дефіцит процесуального підходу до ідентичності як соціального та управлінського феномена. Політика ідентичності переважно реалізовувалася через гуманітарні, культурні та інформаційні заходи, без належної інтеграції демократичної участі як ключового механізму ідентифікації громадян і територіальних громад.

Ключовими проблемами цієї політики залишаються її фрагментарність, декларативно-виховний характер і слабка вкоріненість у практиках повсякденної громадянської участі. Особливо відчутним є розрив між державним і локальним рівнями реалізації, що обмежує здатність політики формувати стійку громадянську належність на місцях.

Аналіз Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», Типового положення про координаційні ради та Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності до 2030 року засвідчив формування цілісної ціннісно-нормативної рамки цієї політики. Закон і Стратегія чітко пов'язують ідентичність із національною безпекою, суспільною стійкістю та європейською інтеграцією, визначають напрями, суб'єктів і базові інструменти реалізації.

Разом із тим встановлено, що хоча чинна нормативна база є адміністративно активною, вона є демократично недостатньо вкоріненою. В Україні відсутній єдиний центральний орган виконавчої влади, відповідальний за комплексну реалізацію політики ідентичності, а координаційні ради мають суто дорадчий статус. Механізми народовладдя не інтегровані як системоутворюючі інструменти ідентифікації, що знижує ефективність політики на рівні територіальних громад.

У дослідженні обґрунтовано, що механізми народовладдя – публічні консультації, місцеві ініціативи, громадські слухання, органи самоорганізації населення, участь у формуванні публічних просторів і політики пам'яті – мають значний ідентифікаційний потенціал. Саме через ці інструменти ідентичність трансформується із об'єкта виховання у результат демократичної взаємодії, співвідповідальності та солідарної дії.

Разом із тим у сучасній практиці реалізації державної політики ідентичності зазначені механізми використовуються епізодично та переважно як допоміжні. Вони не розглядаються як базове середовище формування громадянської належності, що актуалізує потребу концептуального переосмислення ролі місцевої демократії в політиці ідентичності, особливо в умовах війни та післявоєнного відновлення.

Важливим напрямом виступає навчання та мотивація суб'єктів публічного управління і громадськості. Солідарна українізація у цьому контексті розглядається як ціннісна парадигма, що поєднує національну гідність, демократичну участь і партнерство між державою та суспільством. Її імплементація потребує формування відповідних компетентностей, етичних стандартів та управлінської культури.

За результатами дослідження розроблено авторську модель національної та громадянської ідентифікації територіальної громади через механізми народовладдя, яка поєднує ціннісний, інституційний, процесуальний та результативний рівні. У межах цієї моделі територіальна громада розглядається не як пасивний об'єкт державної політики, а як ключовий суб'єкт ідентифікації, у якому поєднуються локальна та національна ідентичності.

Запропонована модель доводить, що інтеграція механізмів народовладдя у реалізацію політики ідентичності дозволяє посилити демократичну легітимність влади, підвищити рівень довіри до держави та сформувати солідарну громадянську ідентичність. Вона може бути використана як методологічна основа для вдосконалення законодавства, стратегічних документів і локальних нормативно-правових актів територіальних громад, а також у практиках повоєнного відновлення та європейської інтеграції України.

Особливої ваги набуває робота з молоддю як носієм майбутньої громадянської ідентичності та цифровізація процесів. Важливим напрямом є організаційно-інституційні заходи – створення сталих механізмів координації між органами влади, громадянським суспільством та освітніми закладами, а також інституційне посилення дорадчих та консультативних форм участі.

Перспективними напрямами подальших досліджень є емпіричний аналіз кращих практик інтеграції політики ідентичності у стратегії розвитку територіальних громад, оцінка впливу механізмів народовладдя на рівень суспільної згуртованості, а також розроблення інструментів участі громадян у воєнний і повоєнний періоди. Важливим науково-практичним завданням залишається пошук та обґрунтування інституційної моделі, яка б забезпечувала ефективну координацію політики утвердження національної та громадянської ідентичності на державному рівні, виходячи за межі виключно дорадчих механізмів.

Список використаних джерел

1. Бабенко О. В. Сутність процесу інтеріоризації як центрального механізму когнітивного розвитку особистості / О. В. Бабенко // Молодий вчений. – 2019. – № 8 (1). – С. 54-57. – DOI: 10.32839/2304-5809/2019-8-72-12 – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_8%281%29__15
2. Балабанов К. В., Лисак В. Ф. Державне регулювання утвердження національної та громадянської ідентичності в Україні: концептуальний вимір. Вісник Маріупольського Державного університету, 2023, вип. 35-36. С. 61-67. – DOI: 10.34079/2226-2830-2023-13-35-36-61-67 – URL: <https://repository.mu.edu.ua/jspui/handle/123456789/5669>
3. Колодій А. Соціетальна культура як чинник національної консолідації. 9 листопада 2013. – URL: <https://political-studies.com/?p=94>
4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Кравченко Д. Національна ідентичність українців у філософсько-соціологічному вимірі // Імідж сучасного педагога. 2015. № 10(159). С. 9-13. – DOI: 10.33272/2520-2057-2015-10-9-13 – URL: <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/58373> (Замінено локальне на офіційне)
6. Кривицька О. «Зіткнення» ідентичностей як виклик суспільній консолідації / О. Кривицька. – К. : Наукові записки / ПІЕНД ім І.Ф. Кураса НАН України, 2012. Вип. 3 (71). – С. 247-255. – URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kryvytska_zitknennia.pdf (Виправлено пробіл)
7. Крупник А. С., Шегіда Л. Г. Комунікаційна політика держави як інструмент формування національної ідентичності: концепт солідарної українізації // Електронне наукове видання «Публічне адміністрування та національна безпека». 2025. № 12. – DOI: 10.25313/2617-572X-2025-12-11793 – URL: <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2025-12-11793>
8. Ляшенко О. Деякі аспекти дослідження регіональної ідентичності / О. Ляшенко. – К. : Наукові записки / ПІЕНД ім І.Ф. Кураса НАН України, 2012. Вип. 2 (82). – С. 271-283. – URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/liashenko_deiaki.pdf
9. Мороз О., Коткевич В. Роль представницької демократії у сучасних процесах формування української національної ідентичності. Ефективність державного управління, 2023 (66). С. 111-126. – DOI: 10.33990/2070-4674.2023.66.290740 – URL: <https://era.nltu.edu.ua/index.php/journal/article/view/21/20>
10. Пасічник В. М. Процес формування національної ідентичності в незалежній

Україні // Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення. 2023. № 1. С. 102-133. – DOI: 10.31174/2218-4856-2023-1-102-133 – URL: <https://pa.journal.in.ua/index.php/pa/article/view/26/43>

11. Політико-правові механізми формування національної ідентичності населення Донбасу [Текст] : наук. зап. / [Кресіна І. О. та ін.] ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2015. – 115 с.

12. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>

13. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : постанова КМУ від 03.11.2010 № 996. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text>

14. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>

15. Про засади державної мовної політики : Закон України від 03.07.2012 № 5029-VI. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17#Text>

16. Про затвердження Статуту територіальної громади міста Одеси у новій редакції : Рішення Одеської міської ради від 19.11.2025 № 3782-VIII. – URL: <https://omr.gov.ua/ua/acts/council/214447/>

17. Про затвердження Типового положення про координаційну раду з питань утвердження української національної та громадянської ідентичності... : постанова КМУ від 18.04.2023 № 364. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/364-2023-%D0%BF/card3>

18. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/ed20250703#Text>

19. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності : Закон України від 13.12.2022 № 2834-IX. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20/conv#Text>

20. Про схвалення Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року... : постанова КМУ від 15.12.2023 № 1322. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1322-2023-%D0%BF#Text>

21. Підбережник Н. П. Виклики та загрози у сфері етнополітичних відносин в Україні на сучасному етапі / Н. П. Підбережник // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Державне управління. – 2018, № 2. – С. 68-75. – DOI: 10.33273/2303-9663-2018-2-68-75 – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnaddy_2018_2_12

22. Розумний М. М. Виклики національного самовизначення : монографія. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2016. 196 с. – URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-11/Rozumniy_druk-915a0.pdf

23. Рубан Ю. Демократія та національна ідентичність як комунікація влади і суспільства // Вісник НАДУ. 2010. № 4 (25). С. 183-190. – URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vnadu_2010_4_25.pdf

24. Рубан Ю. Сучасна демократія і національна ідентичність: нерозривність конструювання // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Вип. 96 (Ч. I). 2011. С. 140-142. – URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/view/759> (Замінено локальне на офіційне)

25. Солонько Л. А. Колапс ідентичності і самореалізація людини (розділ VII. – С. 173-199). Ідентичність людини: філософсько-антропологічний аналіз. Монографія, НАН України; Інститут філософії імені Г.С. Сковороди. К., 2023. – 296 с. – DOI: 10.5281/zenodo.10522137 – URL: https://fsugum.mdpu.org.ua/wp-content/uploads/2025/04/identychnist_lyudyny_filosofsko_antropologichnyj_analiz.pdf

26. Степико М. Українська ідентичність: феномен і засади формування. Київ : НІСД, 2011. 336 с. – URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2012-09/Ident-62307.pdf>
27. Телешецький О. Категорія національної ідентичності як елемент української національної стійкості // Національна ідентичність на тлі глобальних конфліктів: збірник матеріалів наук.-практ. семінару, Київ, 14 листопада 2024 р. К., 2024. С. 9-10. – URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/rich_text_files/zbirnik_nacionalna_identichnist_1_0.pdf
28. Шапаренко О. В. Національна ідентичність як чинник формування громадянського суспільства в Україні // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. 2015. Вип. 20. С. 92-99. – DOI: 10.26565/2227-6505-2015-20-13 – URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/server/api/core/bitstreams/17f5054c-8a8d-4260-962a-cc829c62c165/content>
29. Шамне А. Національна ідентичність та національна ідентифікація у студентському віці // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції: Феномен Тараса Шевченка..., 12-13 березня 2019 р. – Київ. – С. 242-243. URL: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/eeaef6d6-8f52-4423-8218-aa9b0c03ff89/content>
30. Ericson E. H. Identity, youth and crisis. L.: Faber and Faber, 1968. – URL: <https://archive.org/details/identityyouthcri00erik> (Замінено локальне на публічний архів)
31. Identity in adolescence: Processes and contents / Waterman A. S. (ed.) San Francisco-L.: Jossey-Bass, 1985. – URL: https://books.google.com.ua/books/about/Identity_in_Adolescence.html?id=r7C3nQEACAAJ
32. Korostelina K. Ukraine after 20 Years of Independence: Models of Development, Narratives of National Identity and Crisis of Legitimacy of Power. Virginia : [George Mason University], 2013. P. 7-9. – URL: https://www.researchgate.net/publication/262013890_Ukraine_after_20_Years_of_Independence (Замінено локальне на ResearchGate)
33. Kuzio T. Competing National Identities and Democratization in Ukraine. The Fifth and Sixth Cycles in Post-Soviet Ukrainian History // Acta Slavica Japonica. 2015. Tomus. 33. – P. 27-46. – DOI: 10.14943/ASJ.33.27 – URL: https://eprints.lib.hokudai.ac.jp/repo/huscap/all/56928/ASI33_002.pdf

References

1. Babenko, O. V. (2019). The essence of the process of interiorization as the central mechanism of the cognitive development of the personality. *Molodyi vchenyi*, 8(1), 54-57. DOI: 10.32839/2304-5809/2019-8-72-12. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_8%281%29__15 [in Ukrainian].
2. Balabanov, K. V., & Lysak, V. F. (2023). State regulation of the affirmation of national and civic identity in Ukraine: conceptual dimension. *Bulletin of Mariupol State University*, (35-36), 61-67. DOI: 10.34079/2226-2830-2023-13-35-36-61-67. Retrieved from <https://repository.mu.edu.ua/jspui/handle/123456789/5669> [in Ukrainian].
3. Kolodii, A. (2013). Societal culture as a factor of national consolidation. Retrieved from <https://political-studies.com/?p=94> [in Ukrainian].
4. The Constitution of Ukraine: Law of Ukraine of June 28, 1996 No. 254k/96-VR. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
5. Kravchenko, D. (2015). National identity of Ukrainians in the philosophical and sociological dimension. *Image of a modern teacher*, 10(159), 9-13. DOI: 10.33272/2520-2057-2015-10-9-13. Retrieved from <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/58373> [in Ukrainian].
6. Kryvytska, O. (2012). "Clash" of identities as a challenge to social consolidation. Kyiv, Ukraine: Scientific Notes of Kuras Institute of Political and Ethnonational Studies of the NAS of

- Ukraine, 3(71), 247-255. Retrieved from https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kryvytska_zitknennia.pdf [in Ukrainian].
7. Krupnyk, A. S., & Shehyda, L. G. (2025). Communication policy of the state as a tool for forming national identity: the concept of solidary Ukrainization. *Public Administration and National Security*, (12). DOI: 10.25313/2617-572X-2025-12-11793. Retrieved from <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2025-12-11793> [in Ukrainian].
8. Liashenko, O. (2012). Some aspects of regional identity research. Kyiv, Ukraine: Scientific Notes of Kuras Institute of Political and Ethnonational Studies of the NAS of Ukraine, 2(82), 271-283. Retrieved from https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/liashenko_deiaki.pdf [in Ukrainian].
9. Moroz, O., & Kotkevych, V. (2023). The role of representative democracy in modern processes of forming Ukrainian national identity. *Efficiency of Public Administration*, (66), 111-126. DOI: 10.33990/2070-4674.2023.66.290740. Retrieved from <https://epa.nltu.edu.ua/index.php/journal/article/view/21/20> [in Ukrainian].
10. Pasichnyk, V. M. (2023). The process of forming national identity in independent Ukraine. *Public Administration: Concepts, Paradigm, Development, Improvement*, (1), 102-133. DOI: 10.31174/2218-4856-2023-1-102-133. Retrieved from <https://pa.journal.in.ua/index.php/pa/article/view/26/43> [in Ukrainian].
11. Kresina, I. O. (Ed.). (2015). Political and legal mechanisms for the formation of the national identity of the population of Donbas [Monograph]. Kyiv, Ukraine: Koretzky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
12. On Public Associations: Law of Ukraine of March 22, 2012 No. 4572-VI. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> [in Ukrainian].
13. On ensuring public participation in the formation and implementation of state policy: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of November 3, 2010 No. 996. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
14. On ensuring the functioning of the Ukrainian language as the state language: Law of Ukraine of April 25, 2019 No. 2704-VIII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> [in Ukrainian].
15. On the principles of state language policy: Law of Ukraine of July 3, 2012 No. 5029-VI. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17#Text> [in Ukrainian].
16. On the approval of the Charter of the territorial community of the city of Odesa in a new edition: Decision of the Odesa City Council of November 19, 2025 No. 3782-VIII. Retrieved from <https://omr.gov.ua/ua/acts/council/214447/> [in Ukrainian].
17. On the approval of the Model Regulation on the Coordinating Council on the affirmation of Ukrainian national and civic identity...: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of April 18, 2023 No. 364. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/364-2023-%D0%BF/card3> [in Ukrainian].
18. On Local Self-Government in Ukraine: Law of Ukraine of May 21, 1997 No. 280/97-VR. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/ed20250703#Text> [in Ukrainian].
19. On the basic principles of state policy in the field of affirmation of Ukrainian national and civic identity: Law of Ukraine of December 13, 2022 No. 2834-IX. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20/conv#Text> [in Ukrainian].
20. On the approval of the Strategy for the affirmation of Ukrainian national and civic identity for the period up to 2030...: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 15, 2023 No. 1322. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1322-2023-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
21. Pidberezhenyuk, N. P. (2018). Challenges and threats in the field of ethnopolitical relations in Ukraine at the current stage. *Bulletin of the National Academy of Public Administration*

under the President of Ukraine. Series: Public Administration, (2), 68-75. DOI: 10.33273/2303-9663-2018-2-68-75. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnaddy_2018_2_12 [in Ukrainian].

22. Rozumnyi, M. M. (2016). Challenges of national self-determination [Monograph]. Kyiv, Ukraine: National Institute for Strategic Studies. Retrieved from https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-11/Rozumnyy_druk-915a0.pdf [in Ukrainian].

23. Ruban, Yu. (2010). Democracy and national identity as communication between the authorities and society. Bulletin of NAFU, 4(25), 183-190. Retrieved from http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe? [in Ukrainian].

24. Ruban, Yu. (2011). Modern democracy and national identity: the continuity of construction. Actual Problems of International Relations, 96(I), 140-142. Retrieved from <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/view/759> [in Ukrainian].

25. Solonko, L. A. (2023). Identity collapse and human self-realization. In Human Identity: Philosophical and Anthropological Analysis [Monograph] (pp. 173-199). Kyiv, Ukraine: Skovoroda Institute of Philosophy of the NAS of Ukraine. DOI: 10.5281/zenodo.10522137. Retrieved from https://fsusgum.mdpu.org.ua/wp-content/uploads/2025/04/identychnist_lyudyny_filosofsko_antropologichnyj_analiz.pdf [in Ukrainian].

26. Stepyko, M. (2011). Ukrainian identity: phenomenon and principles of formation. Kyiv, Ukraine: NISD. Retrieved from <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2012-09/Ident-62307.pdf> [in Ukrainian].

27. Teleshetskyi, O. (2024). The category of national identity as an element of Ukrainian national resilience. In National identity against the background of global conflicts (pp. 9-10). Kyiv, Ukraine. Retrieved from https://nubip.edu.ua/sites/default/files/rich_text_files/zbirnik_nacionalna_identichnist_1_0.pdf [in Ukrainian].

28. Shaparenko, O. V. (2015). National identity as a factor in the formation of civil society in Ukraine. The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: History of Ukraine, (20), 92-99. DOI: 10.26565/2227-6505-2015-20-13. Retrieved from <https://ekhnuir.karazin.ua/server/api/core/bitstreams/17f5054c-8a8d-4260-962a-cc829c62c165/content> [in Ukrainian].

29. Shamne, A. (2019). National identity and national identification in student age. In The Phenomenon of Taras Shevchenko: linguistic, historical and socio-philosophical aspects (pp. 242-243). Kyiv, Ukraine. Retrieved from <https://enpuirb.edu.ua/server/api/core/bitstreams/eeaaefd6-8f52-4423-8218-aa9b0c03ff89/content> [in Ukrainian].

30. Erikson, E. H. (1968). Identity: Youth and crisis. London, UK: Faber and Faber. Retrieved from <https://archive.org/details/identityyouthcri00erik> [in English].

31. Waterman, A. S. (Ed.). (1985). Identity in adolescence: Processes and contents. San Francisco, CA: Jossey-Bass. Retrieved from https://books.google.com.ua/books/about/Identity_in_Adolescence.html?id=r7C3nQEACAAJ [in English].

32. Korostelina, K. (2013). Ukraine after 20 Years of Independence: Models of Development, Narratives of National Identity and Crisis of Legitimacy of Power. Virginia, USA: George Mason University. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/262013890_Ukraine_after_20_Years_of_Independence [in English].

33. Kuzio, T. (2015). Competing National Identities and Democratization in Ukraine. Acta Slavica Japonica, 33, 27-46. DOI: 10.14943/ASJ.33.27. Retrieved from https://eprints.lib.hokudai.ac.jp/repo/huscap/all/56928/ASI33_002.pdf [in English].